

Asia: VN/36135/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain 7 a §:n, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Organisaatio tai vastaajataho

Ammattijärjestö

Kysymys viranomaisille, mikä on lausuntoa käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä?

-

Lausunnonantajan lausunto

Onko ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteista säätämisestä kannatettava?

Ei

Perustelut ja lisähuomiot esityksen kannatettavuutteen liittyen.

Talentia kannattaa periaatteiden säätämistä joiltain osin. Talentia kannattaa lain tavoitteita, jotka liittyvät erityisesti palvelujen vaikuttavuuden sekä asiakkaiden ja asiakasryhmien välisen yhdenvertaisuuden ja alueellisen yhdenvertaisuuden vahvistamiseen. Esityksen myönteisenä puolena nähdään myös se, että palveluvalikoiman periaatteet voivat lisätä tarvetta kerätä ja hyödyntää tietoa sosiaalihuollon tarpeista ja palvelujen vaikuttavuudesta sekä vahvistaa ennaltaehkäisevää työtä.

Suomen perustuslain 19 § 3 momentti edellyttää, että julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut. Säännös velvoittaa valtion viranomaisia järjestämään palveluja niin, että ne vastaavat perusoikeuksien toteutumista ja ovat riittäviä turvaamaan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Palvelujen tulee olla sellaisia, että ne takaavat yksilöiden perusoikeudet ja mahdollistavat heidän hyvinvointinsa.

Julkisesti rahoitetut sosiaalipalvelut perustuvat Suomen perustuslakiin, sosiaalihuoltolakiin, asiakaslakiin sekä erityislainsäädäntöön (kuten esimerkiksi lastensuojelulaki ja vammaispalvelulaki),

jotka velvoittavat turvaamaan ihmisarvon kunnioittamisen, yhdenvertaisuuden ja asiakaslähtöisyyden. Palvelut tulee järjestää tarpeenmukaisesti, oikea-aikaisesti ja turvallisesti siten, että asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta vahvistetaan. Lasten ja perheiden kohdalla keskeinen ohjaava periaate on lapsen etu. Näiden lainsäädännöstä jo löytyvien periaatteiden tarkoituksena on varmistaa laadukkaat, yhdenvertaiset ja vaikuttavat sosiaalipalvelut kaikille niitä tarvitseville.

Esitetyt palveluvalikoiman periaatteet tuovat lainsäädäntöön uusia elementtejä verrattuna siihen, mitä lainsäädäntö on tähän asti sisältänyt. Uutta on sekä vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden nostaminen palveluvalikoiman periaatteiksi että palveluvalikoiman periaatteiden järjestelmällinen kirjaaminen ylipäätään lakiin.

Talentia pitää lakiehdotuksessa ongelmallisena kustannusvaikuttavuuden sisällyttämistä palveluvalikoiman periaatteisiin. Talentia ei kannata kustannusvaikuttavuuden kirjaamista lakiin, koska:

- sosiaalihuollon palveluiden ja menetelmien kustannusvaikuttavuuden arvioimiseksi tarvittava tietopohjan puuttuu
- on olemassa riski, että taloudellinen näkökulma saa liian suuren painoarvon suhteessa asiakkaiden oikeuksiin ja yksilölliseen palvelutarpeeseen
- on olemassa riski, että säästöpainaisissa juuri heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden tarvitsemia palveluja karsitaan periaatteen perusteella.

Talentian mahdollisuuksia kannattaa esitystä lisäisi, jos vaikuttavuuden periaatteen kohdalla tieteellisen näytön lisäksi tunnistettaisiin myös ammatillisen kokemuseräisesti vahvistetun tiedon tarpeellisuus vaikuttavuuden arvioinnissa. Sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteiden uskottavuuden kannalta on välttämätöntä, että kokemuseräisen tiedon asema sosiaalihuollossa kirjataan 30 a §:n kolmanteen momenttiin näyttöön perustuvan tiedon rinnalle. Kokemuseräisen tiedon kirjaaminen lakiin varmistaa, että sosiaalihuollon erityisluonne ja työn vaikuttavuus voidaan arvioida oikeudenmukaisesti ja alan olemassa olevan tietopohjan lähtökohdista.

Sosiaalihuoltolain 14 §:n asemaa keskeisten lakisääteisten palvelujen turvaajana ei sosiaalihuoltolain myöhemmän vaiheen uudistamisen yhteydessä saa heikentää, jotta palveluvalikoiman periaatteita ei käytettäisi perusteena kaventaa subjektiivisia oikeuksia tai lakisääteisten palvelujen vähimmäistasoa.

**Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista (jakso 4.2)?
Voitte perustella näkemystänne tähän.**

Talentian näkemyksen mukaan esitysluonnos osittain kuvaa sosiaalihuollon osalta taloudellisista vaikutuksista.

Lakiehdotuksen taloudellisten vaikutusten arviointi sosiaalihuollon osalta on haasteellista. Sosiaalipalveluista ei ole riittävää, systemaattista tutkimustietoa, ja käytettävissä oleva tieto on hajanaista ja puutteellista.

Talentia näkee riskinä, että palveluvalikoiman periaatteiden säätämisen myötä uskotaan palveluiden vaikuttavuuden parantuvan ilman, että välttämättömiä investointeja tietopohjaan, tutkimukseen, suositus- ja arviointitoimijaan tai rekisteritiedon käyttöön tehdään, jolloin hyvinvointialueiden rahoitusta leikataan olettaen vaikuttavuuden nousun tuovan automaattisia säästöjä. Tällöin toteutuu laille asetettujen tavoitteiden kannalta haitallisin skenaario, jossa vaikuttavuuden kannalta tarvittavat investoinnit jäävät toteutumatta, ja olettaen vaikuttavuuden nousun kuitenkin tuovan kustannussäästöjä, hyvinvointialueiden rahoitusta leikataan ja palveluita tuotetaan entistä raskaammin alirahoitettuna.

Esitysluonnoksessa ei käsitellä riskiä, jossa kustannusvaikuttavuuskriteeri ohjaa päätöksentekoa lyhyen aikavälin kustannussäästöjen suuntaan, jolloin menetetään ennaltaehkäisevien palveluiden pitkän aikavälin säästöpotentiaali. Lyhyen aikavälin säästöjen tavoittelu siirtää kustannuksia muille sektoreille, kuten terveydenhuoltoon, oikeusjärjestelmään tai toimeentulotuki-järjestelmään.

Niin sanotun elämäнкаariajattelun puuttuminen johtaa siihen, että palveluiden todellisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin ja yhteiskunnan pitkän aikavälin kustannuksiin ei osata arvioida tai huomioida riittävästi. Kun sosiaalityön tulokset eivät usein ole helposti mitattavissa lyhyellä aikavälillä, voi tämä johtaa työn aliarvostukseen tai vaikeuksiin perustella tiettyjen palveluiden tarpeellisuutta.

Sosiaalityö on luonteeltaan prosessi, ei pelkkä toimenpide. Seuranta on auttamisprosessin elimellinen osa. Sosiaalihuollon asiakkaiden seurantatiedon kartuttaminen vaatisi sekin taloudellisia resursseja.

Lakiesityksessä sosiaalihuollon osalta tulisi huomioida sosiaalihuollon rooli muiden järjestelmien, kuten psykiatrian, työllisyyspalvelujen ja päihdepalvelujen, puutteiden paikkaajana. Tämän seurauksena sosiaalihuollon kustannukset voivat näyttäytyä "sosiaalihuollon kalleutena", vaikka todellisuudessa taustalla ovat muiden järjestelmien vajaatoiminnot.

Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista (jakso 4.2)? Voitte perustella näkemystänne tähän.

Talentia katsoo, että esitysluonnos ei kaikilta osin tuo riittävästi esiin sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteiden vaikutuksia käytännön työhön, ammattiharkintaan ja palvelurakenteeseen.

Erityisesti jäävät vajaasti kuvatuksi:

- Ammattiharkinnan kaventuminen: sääntelyllä tavoiteltaisiin sitä, että periaatteet ohjaisivat soveltuvien osien sosiaalihuollon ammattilaisen valintoja palvelusta ja myönnetyn palvelun sisällä käytettävistä toimenpiteistä, menetelmistä ja työmuodoista. Kuitenkin tiukasti tulkittu vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuusperiaate voi supistaa sosiaalialan ammattilaisten mahdollisuuksia valita asiakkaan tilanteeseen sopivia palveluita tai työmuotoja, etenkin silloin kun vaikutuksia on vaikea mitata lyhyellä aikavälillä.
- Vaikutukset ennaltaehkäiseviin palveluihin: sääntelyn vaikutuksena hyvinvointialueiden arvioidaan pitkällä aikavälillä kohdistavan resursseja vaikuttavien ja kustannusvaikuttavien ennaltaehkäisevien palvelujen toteuttamiseen, mikä voisi hillitä palvelutarpeen kasvua väestötasolla. Jos hyvinvointialueiden painotus kuitenkin siirtyy vain akuutteihin, helposti mitattaviin hyötyihin, on

vaarana, että varhainen tuki ja sosiaaliset investoinnit jäävät jalkoihin, vaikka ne pitkällä aikavälillä vähentäisivät raskaampien palveluiden tarvetta.

- Hallinnollisen työn ja rakenteiden lisääntyminen: periaatteiden soveltaminen menetelmä- tai työmuotokohtaisesti voi johtaa menetelmien ”pisteytyksiin”, menetelmäkeskeiseen johtamiseen ja lisää hallinnollisia rakenteita, jotka vievät aikaa asiakastyöstä.
- Vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja perusoikeuksiin: esitysluonnos ei riittävän konkreettisesti avaa, miten varmistetaan, ettei kustannus- tai näyttöperusteinen priorisointi johda eriarvoisuuteen tai heikennä kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien asemaa.

Talentia korostaa, että palveluvalikoiman periaatteiden vaikutuksia perusoikeuksiin, sosiaalihuollon ammattiharkintaan ja ennaltaehkäisevään työhön tulisi analysoida esitysluonnoksessa nykyistä syvällisemmin.

Onko lakiehdotuksilla jotain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole otettu huomioon, ja jos on, niin millaisia vaikutuksia?

Sosiaalihuollon asiakkaan tarpeeseen perustuvien palveluiden tarkoituksena on asiakkaan hyvinvoinnin turvaaminen. Toisin sanoen lievittää asiakkaan inhimillistä kärsimystä ja muuttaa asiakkaan elämäntilannetta parempaan. Tarveperiaatteen liian tiukassa tulkinnassa asiakkaan ”kyky hyötyä palvelusta” voi vaikuttaa siihen, saako hän apua vai ei, vaikka tarve olisi todettu. Asiakkaalla on tosiasiallisesti ihmisarvo ja oikeus apuun, vaikka tavoiteltua muutosta ei saataisi aikaan. Tarpeen arviointi ei saa johtaa asiakkaiden jaotteluun ”apua ansaitseviin” ja ”apua ansaitsemattomiin”.

Tarveperiaatteen vääristyminen voisi johtaa siihen, että palvelut painottuvat akuutteihin ja suurimpiin tarpeisiin, jolloin ennaltaehkäisevien palvelujen merkitys jää edelleen vähäisemmäksi, vaikka esityksen perusteluissa korostetaan ennaltaehkäisevien palveluiden tarpeen tunnistamisen merkitystä. Asiakkaiden ennaltaehkäisevän tuen tarpeen laiminlyönti lisäisi pidemmällä aikavälillä korjaavien palvelujen tarvetta. Jos palveluja priorisoidaan vain välittömän tarpeen perusteella, voidaan laiminlyödä sosiaalisia investointeja, jotka vähentäisivät tulevia ongelmia. Tavoitellun muutoksen aikaansaaminen edellyttää joskus asiakkuuden pitkää kesto. Toisaalta lyhyetkin interventiot voivat olla asiakkaan kannalta käännteentekeviä.

Palveluvalikoiman periaatteiden kielteisenä seurauksena voisi olla sosiaalialan asiantuntijoiden ammattiharkinnan kaventuminen. Ammatillinen liikkumavara on sosiaalihuollossa välttämätöntä, sillä asiakkaiden tilanteet ovat monimutkaisia, palvelut rakentuvat vuorovaikutuksessa asiakkaan ja sosiaalialan ammattihenkilöiden välillä ja sosiaalityöntekijöillä on lakisääteinen virkavastuu päätöksenteosta ja arvioinnista.

Talentia näkee riskinä myös sen, jos palveluvalikoiman arviointia ryhdytään tekemään menetelmäkohtaisesti. Se voi johtaa työmuotojen ”pisteyttämiseen”, menetelmäkeskeiseen johtamiseen ja siihen, että ammattilaisten aikaa kuluu arviointimalleihin asiakastyön sijaan — mikä voi entisestään pahentaa sosiaalihuollon jo valmiiksi kriittistä kuormitusta.

Vaikuttavuuden periaatteen soveltamiseen liittyvätoinen riski on, että tutkimusnäyttöä korostava kriteeri ohjaa pois vaikeasti mitattavista työmuodoista, vaikka ne olisivat asiakkaiden tilanteiden kannalta välttämättömiä (esim. perhetyö, lastensuojelun tukitoimet, sosiaalinen kuntoutus,

sosiaalityön asiakastyö). Tämä kaventaisi sosiaalityön ammatillista liikkumavaraa ja heikentää kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien palveluja.

Kustannusvaikuttavuuden tuleminen osaksi palveluvalikoiman periaatteita voi johtaa siihen, että taloudelliset perusteet saavat liian suuren painoarvon asiakkaan oikeuksiin nähden. Liian tiukka normi voi johtaa siihen, että yksilöllinen palvelutarpeen arviointi heikentyy, hyvinvointialueet alkavat rajata palveluja hallinnollisin perustein ja ammattilaisilta kaventuu mahdollisuus valita tilanteeseen sopivia työmenetelmiä. Riskinä on, että taloudellisin perustein karsitaan juuri niitä palveluja, joita kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset tarvitsevat eniten. Palveluvalikoiman periaatteiden tulisi vastata ensisijaisesti asiakkaiden, ei valtion tai hyvinvointialueiden talouden tarpeisiin.

Sosiaalihuollossa asiakkaan etu ja asiakasturvallisuus ovat aina ensisijaisia velvoitteita, jotka eivät voi väistyä taloudellisten näkökohtien tieltä. Asiakkaan oikeuksien turvaaminen on kirjattu niin lainsäädäntöön kuin sosiaalialan ammattieettisiin ohjeisiin, jotka velvoittavat ammattilaisia toimimaan asiakkaan hyvinvointia edistäen ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Näistä syistä kustannusvaikuttavuuden tarkastelu ei saa johtaa tilanteisiin, joissa asiakkaan tuen tarvetta arvioidaan talousperusteisesti tai palveluja rajoitetaan tavalla, joka vaarantaa asiakkaan edun toteutumisen. Palveluvalikoiman periaatteiden tulee ohjata toimintaa siten, että ne tukevat ammattilaisten eettistä vastuuta ja varmistavat, että asiakkaan oikeudet ja turvallisuus säilyvät kaiken päätöksenteon lähtökohtana.

Talentia haluaa kiinnittää huomion myös siihen, että sosiaalihuolto joutuu usein paikkaamaan muiden järjestelmien, kuten psykiatrian tai työllisyyspalveluiden, puutteita. Lastensuojelu sisältää välittömän suojelutehtävän roolin, ja lisäksi joutuu reagoimaan oireisiin, joita perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon palvelut eivät ehdi hoitaa. Päihdepalvelujen riittämättömyys lisää lastensuojelun kuormaa. Nämä ilmiöt eivät saisi johtaa sosiaalihuollon kustannustehottomaksi leimaamiseen, vaan ongelmat tulisi ratkaista palvelujärjestelmien yhteisellä kehittämisellä.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Terveystieteidenhuoltolaki 7 a §

-

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sosiaalihuoltolaki 30 a §

Tarveperiaate

Sosiaalihuollossa työntekijän velvollisuus on, että asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin vastataan ja otetaan huomioon hänen erityiset tarpeensa. Sosiaalihuollossa työskentelevän työntekijän asiakkaalle tekemä yksilöllinen palvelutarpeen arviointi perustuu muun muassa ammattilaisen kokemukseräiseen tietoon ja tarvearvion eettinen kestävyys syntyy nimenomaan ammatillisessa arviointiprosessissa, joka toteutetaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. Asiakasta ei voida eikä tule sulkea prosessin ulkopuolelle. Palvelutarpeen arvioinnin pohjalta laaditaan asiakassuunnitelma, johon kirjataan muun muassa sosiaalihuollon asiakkuuden tavoitteet.

Sosiaalihuollossa on turvattava yksittäisen viranhaltijan ammattitaitoon ja vastuuseen perustuva oikeus ja velvollisuus asiakkaidensa palvelutarpeiden arviointiin sekä sen pohjalta asiakassuunnitelman laatimiseen ja päätöksentekoon asiakkaan tarvitsemista palveluista. Tarveperiaatteen toteutumista saattavat estää hyvinvointialueilla toimivat asiakasohjausryhmät,

jotka viivästyttävät asiakkaan tarpeisiin vastaamista (asiakkaan tarpeisiin vastaaviin palveluihin liittyvä päätöksenteko), ja ne myös hallintolain näkökulmasta hämärtävät virkavastuuta.

Palvelutarpeen arvioinnissa koulutettujen sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ammatillinen osaaminen on keskeistä. Osaamisen toteutumisen varmistaa ammattihenkilöiden että palveluntuottajien toiminnan laadun varmistus (esimerkiksi omavalvonta ja ohjaus sekä ammattihenkilölaki).

Sosiaalihuollon palveluiden tarpeellisuus arvioidaan suhteessa yhteiskunnan ja yksilöiden tarpeisiin, ja sen taso voi vaihdella olosuhteiden mukaan. Jos palveluvalikoima on liian kapea, se voi rajoittaa tosiasiallista mahdollisuutta vastata yksilön tarpeisiin, jolloin julkisen vallan velvollisuus riittäviin sosiaalipalveluihin ei toteudu.

Vaikuttavuus

Talentia pitää kannatettavana tavoitetta kehittää sosiaalihuollon palvelujen vaikuttavuutta ja vahvistaa vaikuttavuustutkimuksesta johdettuja näyttöön perustuvien toimenpiteiden, menetelmien ja työmuotojen valintaa. Palveluvalikoiman periaatteista säädettäessä on kuitenkin tunnistettava, että sosiaalihuollosta puuttuu vaikuttavuuden sekä kustannusvaikuttavuuden periaatteiden toteuttamiseksi vaadittava tietopohja.

Esitettävän periaatekehikon osalta on tiedostettava, että sosiaalityötä on tähän asti kehitetty tutkimuksen ja arvioinnin avulla, mutta lainsäädäntö ei ole edellyttänyt systemaattista näyttöä menetelmien vaikuttavuudesta. Lain perusteluissa todetaan, että palveluvalikoimaan kuulumisen edellyttää että, palvelulla, toimenpiteellä, menetelmällä tai työmuodolla on odotettavissa saavutettavan enemmän hyvinvointia asiakkaalle verrattuna tilanteeseen, jossa palvelua ei olisi lainkaan toteutettu. Uuden säädöksen pykälämuotoilu on kuitenkin sellainen, että sen tultua voimaan palveluilta edellytettäisiin näyttöön perustuvaa vaikutusta asiakkaan hyvinvointiin, jopa lakisääteisenä edellytyksenä palveluvalikoimaan kuulumiselle. Talentia katsoo, että esitystä tulisi muuttaa siten, että se olisi vaikuttavuusperiaatteen osalta paremmin sosiaalihuollolle sovitettu. Jos esitettyä vaikuttavuuden periaatetta tulkittaisiin tiukasti, voidaan joutua tilanteeseen, jossa palvelua tai menetelmää ei tarjota, koska riittävää näyttöä ei ole saatavilla — vaikka palvelu tai menetelmä olisi yksilön hyvinvoinnille välttämätön.

Sosiaalihuollossa suuri osa työstä on yksilöllistä ja kontekstisidonnaista, moniammatillista, pitkäkestoisesti vaikuttavaa, eettisesti perusteltua, mutta vaikeasti mitattavaa. Sosiaalihuollossa ei näin ollen ole mahdollista kerätä lääketieteellisen tai tilastollisen tutkimusnäytön kaltaista ”näyttöön perustuvaa tietoa.”

Sosiaalihuollossa ei ylipäätään juurikaan käytetä terveydenhuollon tavoin vakiintunutta näyttöön perustuvien palveluiden tai menetelmien käsitettä. Terveydenhuollossa hoidollisten toimenpiteiden tarve määrittyy lääkärin tekemän lääketieteellisen arvion perusteella, usein hyödyntäen Käypä hoito - suosituksia. Sosiaalihuollossa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista vastaa sosiaalialan ammattilainen, joka tukeutuu ensisijaisesti ammatilliseen osaamiseen, kokemuseräiseen tietoon sekä asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Varsinaista sosiaalihuollon arviointi- ja suositustoimijaa ei ole olemassa.

Lain perusteluissa todetaan, että Vaikuttavuutta arvioidaan lähtökohtaisesti tieteelliseen tutkimukseen perustuvan näytön ja muun soveltuvan näytön perusteella. Vaikuttavuuden arvioinnissa huomioidaan tieteellisen näytön lisäksi myös ammatillinen kokemusperäisesti vahvistettu tieto palvelun tai menetelmän vaikuttavuudesta. Ammatillisella kokemusperäisellä tiedolla on sosiaalihuollossa erityinen merkitys vaikuttavuuden arvioinnissa, koska vaikutukset ovat yksilöllisiä ja niitä on suhteutettava palvelujen yksilöllisiin tavoitteisiin, asiakkaan ja tämän lähipiirin voimavaroihin sekä asiakkaan elämäntilanteeseen.

Talentia ehdottaa, että kokemusperäisen tiedon asema sosiaalihuollossa nostetaan 30 a § kolmanteen momenttiin näyttöön perustuvan tiedon rinnalle. Tämä on edellytys sille, että voidaan uskottavasti toteuttaa esityksen tavoite säätää sosiaali- ja terveydenhuollolle toisiaan vastaavat palveluvalikoiman periaatteet siten, että niiden soveltamisessa huomioidaan kummankin alan erityispiirteet, tavoitteet, käsitteistöt ja lainsäädännölliset lähtökohdat.

Kustannusvaikuttavuus

Ehdotetulla lakimuutoksella tavoitellaan sosiaalihuollon resurssien kohdentumista aiempaa selkeämmin kustannusvaikuttaviin palveluihin. Sosiaalihuollon kustannusvaikuttavuudesta ei ole riittävää tietopohjaa, eikä Talentia voi kannattaa periaatteen kirjaamista lakiin.

Läpileikkaavat periaatteet asiakkaiden yhdenvertaisuudesta ja ihmisarvon loukkaamattomuudesta

Yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus toimivat koko palveluvalikoiman periaatteiston läpileikkaavina lähtökohtina. Sosiaalihuollon ihmis- ja perusoikeusperustaisen tehtävän näkökulmasta, ne eivät voi olla yksittäisiä arviointikriteereitä, vaan kaikkia ratkaisuja, työmenetelmiä ja päätöksiä ohjaavia periaatteita, jotka varmistavat, että palvelut toteutetaan oikeudenmukaisesti, syrjimättömästi ja jokaisen ihmisarvoa kunnioittaen. Asiakkaiden yhdenvertaisuus, ihmisarvo ja asiakkaan etu on asetettava periaatteiden pohjaksi, joihin muita periaatteita sovitetaan.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sote-järjestämislaki 36 §

On tärkeää täsmentää, millä tasolla tehdään periaatteita koskevat linjaukset, missä määritellään menetelmien tai palvelujen käyttöä koskevat rajaukset ja miten varmistetaan, etteivät ylemmän tason ohjausratkaisut kavennu asiakastyötä jäykistäviksi normeiksi. Ilman selkeää työnjakoa ja vastuunjakoa on vaarana, että periaatteiden tulkinta vaihtelee alueittain tai että niitä sovelletaan liian mekaanisesti asiakastyössä, jolloin sosiaalihuollon ammatillinen harkinta ja palvelujen tarveharkinta heikentyvät.

Liittykö esitysluonnoksen mukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteiden soveltamiseen haasteita, ja jos liittyy, niin millaisia ja miten haasteita voisi mielestänne ratkaista?

Palveluvalikoiman periaatteiden säätämisen vaikutukseksi odotetaan, että periaatteet ohjaavat hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien sisältöä esimerkiksi menetelmien kohdentamisen tasolla. Talentia on huolissaan siitä, että esityksestä ei kaikilta osin käy ilmi, kuka milläkin tasolla vastaa periaatteiden tulkinnasta ja soveltamisesta lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla, eli tekee palveluja, toimenpiteitä, menetelmiä ja työmuotoja koskevia väestötason tai asiakastason valintoja. Ei siis ole selkeää, kuka tulkitsee ja soveltaa palveluvalikoiman periaatteita milläkin tasolla (valtakunnallinen ohjaus, hyvinvointialueen johto, asiakasohjausryhmät, yksittäiset viranhaltijat).

Asiakasryhmien ja asiakastyön tasolla ei ole selvää, onko kyseessä viranhaltijan ja sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön asiakastyötä ohjaava normi, joka kaventaa tai laajentaa heidän päätöksentekoaan, vai tuleeko periaatteiden käytännön soveltaminen esimerkiksi asiakasohjausryhmien vastuulle, joiden toimintaan valvontaviranomaiset ovat jo kiinnittäneet huomiota. Epäselvä vastuunjako voi johtaa epäselvien ja hallinnollisesti raskaiden rakenteiden syntymiseen, mikä viivästyttää asiakkaiden tarpeisiin vastaamista ja hämärtää virkavastuuta. Esityksessä tulisi vahvemmin turvata yksittäisen viranhaltijan vastuu ja oikeus tehdä palvelutarpeen arviointia sekä päätöksiä asiakkaalle myönnettävistä palveluista. On tärkeää turvata viranhaltijan ja asiakkaan oikeusturva: mitä seuraa, jos ammattilainen toimii ammattietiikan ja asiakkaan edun perusteella, mutta ei voi samanaikaisesti noudattaa kaikkia palveluvalikoiman periaatteita?

Sosiaalihuollon arviointi- ja suositustoimija puuttuu. Mikäli palveluvalikoiman periaatteet säädettäisiin ehdotetussa muodossa myös sosiaalihuollon palveluille, on perustettava valtakunnallinen toimija, jolla on vastuu sosiaalihuollon menetelmien ja toimintamallien arvioinnista, vaikuttavuustiedon kokoamisesta ja suositusten tuottamisesta. Samoin on panostettava sosiaalihuollon T&K-rakenteen luomiseen, rahoitukseen ja valtakunnallisten vaikuttavuusmääritelmien ja mittarien kehittämiseen. Sosiaalihuollon kirjaamisen on oltava strukturoitua, ja sosiaalihuollon rekisteritietoja on hyödynnettävä järjestelmällisesti sekä poistettava rekisterien tekniset esteet tietojen hyödyntämiselle.

Muita näkemyksiä ja täsmennysehdotuksia?

-

Suominen Jenny
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia